

Epizódok újfém-világból

David R. Bunch: Moderan

David R. Bunch a science fiction legkülönösebb angolszász szerzői közé tartozott. 1920-ban született Nyugat-Missouriban. Harcolt a második világháborúban, majd utána a Washington Egyetemen angol irodalomból PhD fokozatot szerzett, ennek ellenére térképészként dolgozott, 1951-ben nősült, két gyermeke született. Kartográfus kenyérkeresete mellett nem szakadt el teljesen az irodalomtól sem, rövid sci-fi történeteket és verseket írt. Nem a nagy amerikai sf-zsánerlapokban jelentek meg szépirodalmi töménységű kromikjai, hanem a második vonalhoz tartozó magazinokban, igaz, ott olyan pályakezdőkkel – későbbi hírességekkel – osztozott a hasábkon, mint Roger Zelazny, Thomas M. Disch és Ursula K. LeGuin. Lektúr szerzőhöz elég „méltatlan” módon verseskötetei is megjelentek, a Moderan disztópikus világában játszódó novelláit pedig irodalmi lapok is megfelelőnek találták kiadásra, e folyóiratokban Donald Barthelme, Jack Gilbert, LeRoi Jones vagy Ken Kesey írásaival együtt szerepelt.

Sci-fi prózáit összegyűjtve 1971-ben adták ki. Néhány kritikus lelkesedéssel fogadta. Ám nehéz nyelvezetű, textusában a posztmodern is megidéző stílusa a zsáner szélesebb rajongói körében nem aratott osztatlan sikert. Az a néhány érdeklődő olvasó hiába kereste a Moderan újabb kiadását, Bunch ezredfordulón történt elhunytáig nem volt ilyen. De még utána is majd két évtizedet kellett várni a szerző újrafelfedezésére, akkor a neves New York Review Books sorozatában kiadták, megtoldva az első megjelenés óta készült novellákkal. Mindezt 2018-ban. Sikere meglepő volt, fél évszázadnak kellett eltelnie, hogy a kötet sötét, futurisztikus mondanóját megértse és értékelje az olvasók és ítések sokasága.

Miről is szól Moderan? Novellafüzér egy olyan világról, ahol a normális emberi élet már alig elképzelhető: a levegő szennyezett, a tönkretett földet és vizeket műanyagokkal vonták be, ahol a virágok és fák egyaránt műviék, gombnyomásra emelkednek ki vagy csúsznak vissza a plasztikszerű polimer tájban. E világ urai az „erődmesterek”, az übermensch kiborgizált változatai, akik romlandó húsukat jórészt „újfém” szervekre cserélték. Ebben a fém- és műanyag pokolban örökös háborút vívnak egymás ellen, a harc szabályai a félelem arzenáljával átszöttek. A legtöbb sztori egyes szám első személyű narrátora is ilyen újfém-ember, Stronghold10, az ő átalakulását, dicsőséges harcait és fel-feltámadó kétségeit követi a történetek java. Ami sűrített próza a javából, a zsáner szolid kalandokra

vágyó olvasóinak bizony „erős nyelet” elsőre, mint egy kiváló konyak, kisebb adagokban fogyasztható.

A Moderant olvasva olyan érzés kerülgeti a kritikust, hogy olyan ez, mintha Chaucer meséit előbb Whitmannal átdolgoztatták volna, majd az egészet Nietzsche újra megírta volna a saját ízlése szerint. A történetek tagadhatatlanul különösek, néha bizarrul egyediek. A testiség, az emberi test fenomenológiai vizsgálata a legújabb kori filozófiák egyik jól érzékelhető irányzata. Az eleven testélmény megismerő, alkotó erőforrásait hangsúlyozva rámutat a vitális tapasztalatokban gyökerező szellemi impressziókra. David R. Bunch Moderan történetei nemcsak az emberi test mechanikussá való átalakulásának technológiai folyamatát mutatja be, de ezek a változások alkalmasak arra, hogy a szerző megvizsgálja az önkép és a valóság közti szakadékot, eszköz gyanánt szolgálnak az emberiség természetének megvitatására.

A kötet első három fejezete bevezeti az olvasót abba a disztópikus világba, ahol a környezetszennyezés már a kvázi mérgezés szintjét elérte, a poszthumán kiborgokká vált uralkodó réteg a háborús gyűlölet megszállottja. Ezek az újfém-szuperemberek maguk is erődökké váltak, bizonyos szempontból csapdába estek az agressziót megtestesítő, újratervezett inkarnációkban. Bunch narrátora, Stronghold10 lelkesülten kalauzolja az olvasót ebben a dantei műanyag- és acél pokolban. Ahogy leírja az újfém-lénnyé válás mechanizmusát, a józan ésszel horrorisztikus jeleneteket költői tömörséggel, ügyes szójátékokkal és lírai képekkel tálalja. *„AKKOR MEGTÖRTÉNT! Siker. Gyötrelém. Akár a régi időkben. Vörösén izzó kések vágják le a lábujjakat és ujjakat, a füleket, az orrot, az állat és a heréket, csörlők húzzák ki a beleket, hogy csiszoljanak rajtuk, a szemgolyók visszaesnek, a feketeagyvelő ott sül, és a vér felforr, mint egy fazékban a lézersugaras tűzben. ISTEN!”*

A Moderan egyes szám első személyű monológja a jövőbeli újfém-ember beszédmintáját igyekszik követni. Szinte minden mondat finomra van „polírozva”, nincs lazítás, az olvasó kénytelen megízlelni a szöveg furcsa kádenciáit és frazeológiáját.

A legtöbb disztópikus sci-fitől eltérően Bunch megengedi, sőt, kifejezetten előtérbe helyezi ennek a leromlott jövőnek az erődmesterét, hagyja maga és uralkodótársai prókátoraként szólni. Lelkesedése a meggyőződésen alapul: a Föld újfém-ember társadalma a lehető legjobb, ami történhetett. Ahhoz, hogy ez működjön, Bunch kettős jelentést ad még a legtúlfűtöttebb részletnek is, kiérezni a harsány igenlés mögött a rejtett iróniát, Stronghold10 a keménység és bizony némi érzelgősség dichtiomiájával van megverve. A szatírárt maga a textus is erősíti: Moderan kiborg erődmestere néhol a chauceri krónikák nyelvén, máshol a legújabb kori szurkolói huliganizmus harcias kántálásainak idiómáin szólal meg. Bár akad békésebb melódia is ebben a harci dalban, a könyv legköltőibb részei-

ben Stronghold10 a különböző pusztító fegyverek s azok bevetésének látványos következményeinek dicséretét zengi.

A Moderan novellái, megelőzve keletkezésük idejét, nagyon is modern filozófiai kérdésekre mutatnak rá, a poszthumanizmus, az emberi test kvázi mechanikus feljavítása, kivédve ezzel a hús romlásának, betegségének bármilyen formáját: a torok aranyozott, a szívek cserélhető újfém dugattyúk, halványzöld vért pumpálnak a fémet és húscsíkokat összekötő ízületekbe, a tüdők flexibilis hengerekké válnak, amik átalakítják az egyre oxigénhiányosabb levegőt. *„Oh, miért ne lehetne mindenki kemény, fémesen csillogó és tiszta, mint mi, erődmesterek? Ez rendezett, boldog életet tenne lehetővé Moderanban, mint a miénk, uraké, olyan fémesek és acélszerűek vagyunk dicsőségünkben, kevés húscsíkkal, újfém testünk pompájában. De, azt hiszem, mindig lennie kell alacsonyabb létformáknak is, rovaroknak, amikre ráta-poshatunk.”*

Az utódok mesterséges úton, lombikban jönnek létre, a kiborggá vált férfiak és nők szaporodási sejtjeit steril laboratóriumokban keresztezik, programozott gépek felügyelete mellett. A gyermek még normális, hús-vér embernek születik, de amikor nagykorú lesz, megkezdődik újfém-emberré átalakítása, „javítása”. Moderan hétköznapjainak egyik jellegzetessége, az emberit test éles elutasítása, ami elavult formává vált a moderani darwinizmus kifejezésével élve: kevésbé fejlett faj, az újfém-ember őse. Az erődmesterek fixa ideája, hogy kijátszották Istent, halhatatlanok, maguk is kvázi istenséggé váltak. A kiborg társadalom igyekszik szó szerint és egzisztenciálisan is távolságot tartani a maradék, nyomorgó hús-vér embertől. A múltjuk inkább szégyen, semmint büszkeség forrása. A család intézménye is anakronizmussá vált. Az erődök nagy távolságra vannak egymástól, az újfém-ember magány iránti rögeszméje, már-már eléri a halhatatlanság utáni mániákus vágyakozást. Rettegnek a fertőzéstől, annak forrása legyen bármilyen távoli, ami veszélyeztetheti az érinthetetlen egészségét. Éppúgy félnek attól, hogy tiszta, racionális elméjüket beszennyezhetik mások felforgató gondolatai, a moderani erődmester testi-integritás paranoiája az elméjére is kiterjed. Utóbbiban Bunch narrátora némileg különbözik kiborg társadalmának többségétől, amikor találkozik lányával – aki még hagyományos hús-vér gyermek – és ő több szülői szeretetet követel tőle, Stronghold10 a racionalitás és az érzelem közt öröklődik. Amikor oktatja lányát, az újfém-társadalom nagyságát ecsetelve, ez inkább tűnik önmaga győzködésének. Minden ésszerűség ellenére sem tudja kitörölni szeretetét a lánya iránt. A narrátor lett legyen bármilyen übermensch, valójában akaratgyenge, bizonytalan lelki alkat, agnosztikus, aki hívőnek tartja magát, szkeptikus, aki szégyelli bevallani szkepticizmusát.

A novellák monotonitása rögeszmésnek tűnhet, a moderaniak egy beszűkült, bár számukra tökéletesnek tűnő, létmódban élnek, az életvitelük nem színesebb, mint a tájat borító műanyag. Ez korántsem azt jelenti, hogy Bunch látóköre a beszűkült, hanem azt, hogy az egyre szűkülő látásmódok világát ábrázolja,

ahol az emberi értelem csak az erőszakra reagál, a sokszínűbb világlátás elhalt a háborúskodás rituáléjában. A könyv végére csak a közmondás kicsavart értelmezése marad: a kard mégis erősebb a tollnál, egy felturbózott bomba meg bárminél...

A novelláskötetből kiérezhető szerzőjének viszolygása a modern világtól – itt bizony olyan „kartársakra” lelhetünk, mint C.S. Lewis vagy J.R.R. Tolkien –, az emberi arrogancia, a materializmus, a technológiai fejlődés kritikátlan imádatától. Ez szöges ellentétben áll a science fiction, különösen az „aranykor” tudományba vetett optimizmusával. A mai olvasó számára is élénken avantgárdnak tűnik, a szépirodalom főáramlatára rezonál, ezt sajnos kevésbé tolerálta kora zsánerének olvasótársadalma. David R. Bunch életében alulértékelt író maradt, kicsit nihilista, kicsit abszurd, egy igazi költő a lektúr szerzők sokadalmában. A huszonegyedik század olvasója viszont készen áll Bunch befogadására. Az irodalom disztópiákkal teli, a hírek dühöngő embereket mutatnak, a mai háborús bűnök világában a novellák nagybetűs felkiáltásai ebben a kontextusban nem tűnnek helytelenek, a diskurzusban teljes a keveredés: a tegnapi szatíra ma üzleti szalg cím. Ami egykor visszataszítóan olvashatatlan volt, most ott toporog a valóság előszobájában. Moderan utolért minket, vagy inkább mi értük utol?

Szukálek Lajos: Vidám kórterem